

Сімонів тато

Гі де Мопассан

Новела

Переклад: Людмила Івченкова

О дванадцятій годині продзвонив дзвоник. Двері школи відчинились, і діти, штовхаючись, ринули на вулицю. Але замість того щоб мерщій розійтися й побігти обідати, як звичайно, вони за кілька кроків спинились, позбивалися в гуртки й почали перешіптуватись.

Того ранку Сімон, син Бланшотти, вперше прийшов до школи.

Усі вони чули, як удома, говорилося про Бланшотту, і хоч на людях її зустрічали привітно, поміж себе матері згадували про неї зі зневажливим жалем, який передавався й дітям, дарма що вони не розуміли, в чому річ.

Сімона школярі зовсім не знали, бо він ніколи не виходив з дому і не грався з ними на вулиці чи на березі річки. Тож вони його й не любили і з якоюсь зловтіхою, хоч і здивовано, підхопили й передавали один одному звістку, котру приніс підліток років чотирнадцяти-п'ятнадцяти, що, видно, багато знав, бо він так хитро підморгував оком.

— Ви знаєте... в Сімона... в нього нема батька.

Бланшоттин син вийшов і собі на шкільний поріг.

То був трохи блідий, дуже охайний, боязкий, вайлуватий хлопчик років семи-восьми.

Він хотів іти до матері, але товариші, все ще перешіптуючись і поглядаючи на нього лукавими й жорстокими очима, які бувають у дітей, що вигадали лихий жарт, почали обступати його, нарешті оточили щільним колом. Вія опинився посередині, здивований і зніяковілий, не розуміючи, що з ним робитимуть. Підліток, який приніс новину, пишаючись з досягнутого успіху, запитав його:

— Як тебе звати?

— Сімон.

— Сімон? А чий? — запитав той знову.

Зовсім засоромившись, хлопчик відповів:

— Сімон.

Підліток кинув йому:

— Називаються чиймось Сімоном... це не прізвище... Сімон.

Хлопчик, мало не плачучи, відповів утретє:

— Мене звуть Сімон.

Шибеники зареготали. Підліток зловтішно крикнув:

— Тепер бачите, що в нього нема тата!

Запала тиша. Всіх приголомшила ця незвичайна, чудна, неймовірна обставина: хлопець не мав тата! Вони дивилися на нього, як на дивну, неприродну істоту, відчуваючи, що в них росте незрозуміла їм до цього часу зневага їхніх матерів до

Бланшотти.

А Сімон притулювся до дерева, щоб не впасти, і стояв, немов уражений непоправним лихом. Він силкувався щось пояснити. Але не знаходив нічого слушного, щоб відповісти їм і спростувати жахливе обвинувачення. Пополотнівши, він нарешті крикнув:

— Ні, в мене є тато!

— Де ж він? — запитав підліток.

Сімон замовк: він не знав. Украй збуджені діти сміялися; ці близькі до природи сини ланів відчували ту жорстоку потребу зробити зло, яка змушує курей добивати в пташнику зранену курку.

Раптом Сімон помітив свого сусіда, сина вдови, що так само ходив завжди тільки з матір'ю.

— А ти теж, — сказав він, — не маєш тата.

— Ні, — відповів той, — маю.

— Де ж він?

— Він помер, — відповів з гордістю хлопчик, — мій тато на кладовищі.

Проміж школярами пробіг схвальний шепіт, ніби те, що батько лежить мертвим на кладовищі, піднесло одного їхнього товариша й геть принизило другого, в якого батька не було зовсім. Ці шибеники, батьки яких були здебільшого п'яниці й злодюжки і знущалися зі своїх дружин, тепер, штовхаючись, збивалися в усе тісніше коло, ніби вони, законні діти, хотіли роздушити незаконного.

Раптом хлопець, що стояв навпроти Сімона, глузливо висунув язик і закричав:

— Безбатченко! Безбатченко!

Сімон обома руками схопив його за чуба, боляче укусив за щоку й почав хвицати по ногах. Зчинилася страшенна колотнеча. Вояк розвели; хтось штовхнув Сімона, й він, побитий і подряпаний, упав на землю, оточений бешкетниками, що плескали в долоні. Коли він підвівся, машинально обтрушуючи порошок з куртки, хтось гукнув:

— Піди, пожалійся своєму татові!

Тоді йому стало дуже кривдно. Вони були дужчі за нього й побили його, а він нічого не міг вдіяти, бо добре знав, що він і справді не має батька. Якийсь час він мужньо змагався зі сльозами, що душили його. А потім йому перехопило подих, і він тихо заплакав, здригаючись од глухих ридань.

Серед його ворогів спалахнула жорстока радість: мов ті дикуни під час своїх жахливих веселощів, вони взялися за руки й затанцювали навколо нього, повторюючи, немов приспів:

— Безбатченко! Безбатченко!

Раптом Сімон перестав плакати. Його охопила несамоविта лють. Він набрав камінців, що валялися під ногами, й з усієї сили шпурнув ними у своїх катів. Двоє чи троє, в яких він поцілів, з криком пустились навтіки, а його вигляд був такий грізний, що й серед решти зчинилася паніка. Боягузливі, як завжди боягузлива юрба, коли бачить доведену до розпачу людину, вони мерщій повтікали.

Лишившись сам, малий безбатченко побіг у поле: якийсь спогад підказав йому раптом, що робити. Він хотів утопитись у річці.

Тиждень тому якийсь горопаха, що жебрачив увесь свій вік, кинувся в річку, бо не мав з чого жити. Сімон бачив, як потопельника витягли з води, і сумний дідусь, що звичайно здавався йому нужденним, неохайним і потворним, вразив тоді його своїм спокоєм, жовтими щоками, довгою намоклою бородою й розплющеними, лагідними очима. Люди говорили: "Він помер". Хтось додав: "Тепер він щасливий". І Сімон теж хотів утопитись: той нещасний не мав грошей, а він не мав батька.

Він підійшов до самої води й задивився на течію. Кілька моторних рибок вигравали в прозорих струменях і підстрибували, хапаючи мушок, що літали над водою. Рибки зацікавили Сімона й, задивившись на них, він перестав плакати. Але іноді, немов порив вітру, що налітає після затишшя під час грози, ламає дерева й зникає на обрії, йому знову з гострим жалем спадало на думку: "Я мушу втопитись, бо не маю тата".

Довкола було так гарно, так тепло! Ласкаве сонце нагріло траву. Вода виблискувала, як дзеркало. Сімона хвилинами обіймала щаслива знемога, що буває після сліз, і разом з тим велике бажання заснути тут, на траві, в теплі.

З-під його ніг вистрибнула маленька зелена жабка. Він хотів спіймати її, але вона втекла. Він побіг за нею й тричі підряд не міг схопити. Нарешті впіймав її за задні лапки і засміявся, дивлячись, як вона силкується вирватись. Вона присідала на довгих лапках, потім рвучко витягала їх, тверді, як палички, вирячивши очі з золотою облямівкою, розмахуючи передніми лапками, немов руками. Це нагадало йому іграшку з вузьких дерев'яних дощечок, збитих навскіс, на яких від зигзагоподібного руху починали ворухитись маленькі солдатики. Тут він згадав про дім, про матір і, охоплений великою тугою, знову заплакав. Він затрусився всім тілом, став навколішки й прочитав молитву, немов перед сном.

Та не зміг дочитати молитви, бо знову на нього наринали бурхливі ридання. Він ні про що більше не думав, нічого не бачив навкруги, а тільки плакав.

Раптом чиясь важка рука лягла йому на плече і дужий голос спитав:

— Чого ти зажурився, мій хлопчику?

Сімон обернувся. На нього лагідно дивився високий робітник з чорним кучерявим волоссям і бородою.

Він відповів крізь сльози, що заливали очі й стискали горло:

— Вони мене побили, бо... я... я... не маю батька... не маю батька!

— Як? — усміхаючись, мовив чоловік. — Та в усіх на світі є батько.

Хлопчик ледве відповів крізь спазми в горлі:

— А я... а в мене... немає.

Робітник упізнав Бланшоттиного сина й споважнів, бо хоч і недавно оселився тут, але вже чув про неї.

— Ну, годі, — сказав він, — заспокойся, мій хлопчику, та ходім до твоєї мами. Ми тобі роздобудемо... тата.

Вони пішли. Дорослий тримав малого за руку й посміхався, бо йому кортіло й

самому побачити цю Бланшотту, що була, як казали, найкраща дівчина на всю округу; а може, в глибині душі він сподівався, що дівчина, согрівши раз, согрішить і вдруге.

Вони дійшли до білого, дуже чепурного будиночка.

— Тут, — кивнуло хлоп'я й закричало: — Мамо!

Вийшла жінка, і робітник пригасив посмішку, відразу зрозумівши, що не можна жартувати з цією високою блідою дівчиною, яка спинилась у дверях з суворим виразом обличчя, немов захищаючи від чоловіка поріг дому, де її вже зрадив інший.

Зніяковіло мнучи в руках кашкета, він пробурмотів:

— Ось, пані, я привів вам вашого малого. Він заблукав біля річки.

Але Сімон повис в матері на шії й сказав, знову заплакавши:

— Ні, мамо, я хотів утопитись, бо мене побили... мене побили... за те, що в мене нема тата.

Молода жінка спалахнула, глибоко вражена; вона рвучко обняла сина, а по обличчі в неї покотились рясні сльози. Розчулений чоловік стояв, не знаючи, як одійти. Та раптом Сімон підбіг до нього й сказав:

— Хочете бути моїм татом?

Стало дуже тихо. Бланшотта, згоряючи від сорому, мовчки притулилась до стіни, вхопившись руками за серце.

Бачачи, що йому не відповідають, хлоп'я сказало: — Як ви не хочете, то я знов піду топитись.

Робітник обернув справу на жарт і, сміючись, відповів:

— Ну, звичайно, я дуже хочу!

— Як же тебе звати? — спитав хлопчик. — Щоб я міг відповісти, коли спитають, як тебе звуть.

— Філіпп, — мовив чоловік.

Сімон хвилинку помовчав, щоб добре запам'ятати це ім'я, потім, уже зовсім заспокоївшись, простяг руки й сказав:

— Ну от, Філіппе, ти мій тато!

Робітник, піднявши його з землі, швидко поцілував у обидві щоки й мерщій одійшов.

Другого дня його зустріли в школі злим сміхом, а після уроків, коли той самий підліток збирався знову глузувати, Сімон, немов камінцем, кинув йому просто в обличчя:

— Його звуть Філіпп, мого тата.

З усіх боків залунало радісне виття:

— Який Філіпп? Хто це Філіпп? Що за Філіпп? Де ти його взяв, твого Філіппа?

Затявшись на своєму, Сімон не відповідав, викликаючи очима всіх на бій, ладний швидше дати себе на муки, ніж поступитися перед ними. Його визволив учитель, і він повернувся до матері.

Протягом трьох місяців Філіпп, високий робітник, частенько проходив повз Бланшоттин будинок; кілька разів, бачачи, як вона шиє біля вікна, він пробував

заговорити з нею. Вона відповідала йому чемно, але завжди поважно, ніколи не посміхаючись до нього, і ніколи не запрошувала до себе. Проте, самовпевненому, як і всі чоловіки, йому здавалося, що, розмовляючи з ним, вона часто червоніла.

Та коли славу раз уже пустять, її важко зупинити, найменша дрібниця її тільки посилює, тим-то, хоч яка Бланшотта була недовірлива й стримана, про неї вже пішов поговорі по окрузі.

Що ж до Сімона, то він дуже полюбив свого нового тата й мало не щовечора гуляв з ним. Він старанно відвідував школу і, сповнений гідності, проходив поміж товаришів, ніколи не відповідаючи на їхні глузування.

Проте одного дня той самий підліток, що першого ж дня напався був на нього, сказав:

— Ти набрехав, у тебе нема ніякого тата Філіппа.

— Як то? — стривожено спитав Сімон.

Хлопець потер собі руки й сказав:

— Якби в тебе був батько, він доводився б твоїй матері чоловіком.

Справедливість такого міркування занепокоїла Сімона, проте він відповів:

— А все ж він мій тато.

— Може бути, — глузливо відказав хлопець, — але він не зовсім твій тато.

Бланшоттин син похилив голову й пішов до кузні дядька Луазона, де працював Філіпп.

Кузня ніби заховалася серед дерев. Там було дуже темно, тільки червоні відблиски величезного вогнища яскраво освітлювали п'ятьох ковалів з голими руками, що з страшенним гуркотом били по ковадлах. Немов демони, стояли вони серед полум'я, уп'явшись очима в розпечене залізо, по якому гатили молотами, і здавалось, ніби їхні важкі думки здійснюються й падають разом із молотами.

Сімон непомітно увійшов і тихенько сіпнув свого друга за рукав. Той обернувся. Ковалі припинили роботу й уважно дивилися на Сімома. Тоді серед незвичайної тиші пролунав тоненький Сімонів голосок:

— Філіппе, чуєш, син тітки Мішоди весь час говорить мені, що ти не зовсім мій тато.

— Чому? — спитав робітник.

Дитина наївно відповіла:

— Бо ти не мамин чоловік.

Ніхто не засміявся. Філіпп поставив молота на ковадло, обперся на нього руками й похилив голову. Він роздумував. Товариші дивились на нього. Сімон, яким здавався ще меншим серед цих велетнів, тривожно чекав. Нарешті один з ковалів, відповідаючи на думки всіх, сказав Філіппові:

— А все-таки славна дівчина ця Бланшотта, порядна й дбайлива, дарма що трапилося з нею нещастя. Вона буде гідною жінкою чесному чоловікові.

— Так, це правда, — відгукнулися чоловіки.

Коваль провадив:

— Хіба ж вона винувата, що спіткнулася? Він обіцяв з нею одружитися, і я знаю

багатьох, яких тепер дуже поважають, хоч з ними трапилося те саме.

— Так, це правда, — відповіло хором троє чоловіків.

Коваль вів далі:

— Чого вона натерпілася, сердешна, щоб самій виховати хлопчика, а скільки сліз виплакала відтоді, як нікуди, крім церкви, не виходить, — про те один бог Відає.

— І це правда, — сказали інші.

Стало тихо, і тільки було чути, як міхи роздмухували вогонь. Філіпп рвучко нахилився до Сімона:

— Скажи мамі, що я прийду сьогодні ввечері поговорити з нею.

І легенько виштовхнув хлопчика за плечі.

Він знов узявся до роботи, і п'ять молотів разом упали на ковадла. Ковалі кували аж до вечора, веселі, задоволені, дужі. Але як соборний дзвін гуде у день свята, докриваючи теленькання малих дзвонів, так Філіппів молот заглушав усі інші, щомиті з переможним гуркотом падаючи на залізо. А сам Філіпп завзято кував, виблискуючи очима серед іскор.

Вже на небі рясно висипали зірки, коли він постукав у двері Бланшотти. На ньому була святкова блуза й свіжа сорочка, бороду було підрівняно. Молода жінка вийшла на поріг і засмучено сказала:

— Негаразд приходити так пізно ввечері, пане Філіппе.

Він хотів відповісти, щось пробурмотів і зовсім зніяковів.

Вона вела далі:

— Ви ж добре розумієте, що не годиться давати зайвий привід для пліток.

Тоді в нього вихопилося:

— Що з того, коли ви захочете стати моєю дружиною?

Відповіді не було, тільки почувся шум, ніби в темній кімнаті хтось знеможено впав на стілець. Філіпп швидко ввійшов; Сімон, який лежав у своїй постелі, почув звук поцілунку й кілька слів, що їх прошепотіла його мати. Потім хлопчик опинився в геркулесових руках свого друга, а той, піднявши його аж до стелі, вигукнув:

— Ти їм скажи, своїм товаришам, що твій тато — Філіпп Ремі, коваль, і що він обірве вуха кожному, хто тебе скривдить.

Другого дня, перед уроком, коли всі учні зібралися, Сімон підвівся, блідий, з тремтячими губами.

— Мій тато, — сказав він дзвінко, — коваль Філіпп Ремі, і він обіцяв обірвати вуха кожному, хто скривдить мене.

Цього разу ніхто не засміявся, бо всі добре знали Філіппа Ремі, коваля, — це був такий тато, яким кожний міг би пишатися.